

Charlotte Jacobs (1847-1916)

Eerste vrouwelijke apotheker in Nederland en
Nederlands-Indië

Een “baanbreekster” en haar wapenfeiten

Vrouwen in de farmacie, geen zeldzaamheid meer: De actuele cijfers

- Totaal apothekers M/V 5826
- Totaal Man: 2311
- Totaal vrouw: 3515

• *Bron: CIBG, 1 augustus 2023*

Feminisering van de beroepsgroep is een feit

Mannen: 46%

Vrouwen: 54%

De doorbraak

Na inwerkingtreding van De 'Artsenwet' in 1865 mochten ook meisjes zich inschrijven voor het examen van leerling-apotheker.

1865:
Industrieschool
voor de Vrouwelijke
Jeugd, Amsterdam.
Artsenijbereiding
onderdeel van het
curriculum.

1865: de eerste vrouwen verschenen in de apotheek

- Meisjes werden ook toegelaten tot het examen Artsenijbereiding. 62,5% van de meisjes slaagde; van de jongens slaagde slechts 31,5%
- De toeloop van vrouwen en meisjes was enorm; in 1878 was er zelfs een overschot aan (mannelijke) apothekersbedienden. Velen van hen begonnen een drogisterij en werden zo concurrent van de apotheker.

Vrouw en beroepsarbeid : de vooroordelen

- Vrouwen uit de burgerklasse 'hoorden' niet te werken
- Werken tegen betaling was 'vernederend'
- 'Ik doe het slechts uit tijdverdrijf, ik heb het geld niet nodig.'
- Intensief contact met patiënten was ongewenst
- Samenwerking met mannelijke collega's was 'onoorbaar'

1881: De eerste vrouwelijke apotheker in Nederland

- Pas negen jaar later (1890) studeerden nog twee vrouwen af als apotheker:
- A. E. 't Hoen (juni, Groningen) en Alida Grutterink (december, Utrecht).
- Het liep niet echt storm; pas na tien jaar studeerden meer vrouwen af als apotheker.

Jaarvergadering
Nederlandse
Maatschappij ter
Bevordering van
de Pharmacie
Rotterdam, 1912

Twijfel en kritiek

- ‘Veel navolging zal haar voorbeeld wel niet vinden.’
- ‘Is een vrouw wel in staat een grote drukke apotheek te leiden en handelsrelaties aan te knopen?’
- ‘Netheid, accuratesse en geduld: typisch vrouwelijke eigenschappen maken een vrouw zeer geschikt voor dit vak.’
- ‘Omdat zij toch aan huis gebonden is, kan zij tevens toezicht houden op het huishouden, dienstpersoneel etc.’

Charlotte Jacobs,
1847, Sappemeer

De ouders:
Abraham Jacobs
(1817 -1881)
en
Anna Jacobs- de
Jongh (1817-1887)

De beroemde zuster: Aletta Jacobs

Aletta Jacobs, arts, feministe, strijder voor vrouwenkiesrecht, vrede.

Aletta's droom: dokter worden.

1870: leerling-
apotheker

1871: Als
'toehoorders'
naar de universiteit

1872: Universiteit
Groningen

1874:
kandidaatsexamen
Groningen

1877: Universiteit
Amsterdam

1878: Artsexamen
Amsterdam

1879: promotie
Groningen

Ambitieuze broers en zusters

Julius Karel: arts, militair
KNIL,
amateur etnograaf

Simon: apotheker,
militair KNIL

Marianne: moeder en
echtgenote

Karel: jong gestorven

Charlotte: apotheker

Emma: 'helaas niet in
staat te studeren'

Johan Rudolf:
'ijzervreter' militair KNIL.
Willemsorde,
Ridderorde ON,
schrijver.

Aletta: arts, feministe,
vrouwenkiesrecht,
wereldberoemd

Eduard: eerste Joodse
burgemeester vóór
1940. Stichter van de
Raiffaisenbank

Frederika: onderwijzeres
wis- en natuurkunde,
schrijfster, moeder en
echtgenote

Herman: Militair KNIL

De dienende zuster: Charlotte

CHARLOTTE JACOBS

Hulpvaardig, onbaatzuchtig

- 1866: in het gezin van haar zus Marianne.
- Tot 1869: voor haar moeder in het grote gezin
- 1869-1874: als hulp in zowel huishouden als apotheek. Bij haar broer Simon
- 1874-1877: eindelijk tijd voor zichzelf.

Studie en examen: de lange weg

- 11 juni 1877: toelatingsexamen Universiteit Leiden
- 8 oktober 1877 Inschrijving Faculteit wis-en natuurkunde Universiteit Groningen
- 17 juni 1879 theoretisch gedeelte examen hulpapotheker Universiteit Utrecht
- 8 juli 1879 praktisch gedeelte examen hulpapotheker Universiteit Amsterdam
- 18 maart 1881 geslaagd voor theoretisch gedeelte apothekersexamen
- 24 juni 1881 geslaagd voor praktisch gedeelte apothekersexamen in Amsterdam

1881-1884:
Tweede
apotheker in
het Algemeen
Ziekenhuis
Utrecht

‘Op goed geluk’ naar Nederlands-Indië

- 1884: op goed geluk naar Nederlands-Indië, drie broers en een zuster achterna. Charlotte wordt provisor in de Java-apotheek in Batavia aan de Tji Liwung (Ciliwung).

MAANDAG A. S. OPENING
DER
„NEDERLANDSCHE APOTHEEK” CHARLOTTE JACOBS,
te Rijswijk
in het HUIS vroeger bewoond door den Heer **VAN SPALL.** 2071

- In 1890 opent ze haar eigen apotheek: de “Nederlandsche Apotheek” Charlotte Jacobs.

Apotheker in Nederlands-Indië

De roep om (vrouwelijk) personeel

Vrije kost en inwoning

Er wordt gevraagd in eene Apotheek te Batavia

EENE VROUWELIJKE ASSISTENTE,
die het ASS.-APOTH. EXAMEN met goed gevolg gedaan heeft. Salaris aanvankelijk f 100 's maands met vrije kost en inwoning.

Zich met franco brieven te vervoegen bij Dr. ALETTA H. JACOBS, Amsterdam.

Zonder vergoeding van reiskosten

PW 30(51) 21 april 1894.

In „de Nederlandsche Apotheek“ van

CHARLOTTE JACOBS - Batavia

wordt, wegens het huwelijk van eene der Assistenten, tegen November a. s. gevraagd eene tweede Assistente.

Salaris maandelijks f 60.00, zonder vergoeding van reiskosten.

Tevens wordt in dezelfde apotheek eene vrouwelijke Apotheker als compagnon gevraagd, die een kapitaal van f 20,000 kan storten.

Men vervoege zich bij Dr ALETTA H. JACOBS, Tesselschadestraat 15, Amsterdam

PW 33(12) 18 juli 1896.

Assistente Apotheker Indië

AMSTERDAM, 10 November 1901.

In de apotheek van Mejuffrouw JACOBS te Batavia kan *direct* geplaatst worden eene geëxamineerde Assistente.

Adres : J. R. JACOBS, Regentesselaan 128, den Haag.

PW 38(46) 16 nov 1901.

1884-1913: eerste – en gedurende 17 jaar ook de enige - vrouwelijke apotheker in Nederlands-Indië

ZAKENVROUW

- 1890 - 1913: “De Nederlandsche Apotheek” Charlotte Jacobs in Menteng (Batavia)
- Gedurende 30 jaar werkte Charlotte Jacobs uitsluitend met vrouwelijk personeel. Aanvankelijk rekruteerde zij die in Nederland; Aletta moest de kandidaten ‘screenen.’
- NB: de tweede vrouwelijke apotheker in N.I kwam pas in 1901.

Mejuffrouw Charlotte Jacobs,
Apotheker te Batavia,

vraagt, om tegen begin Mei van hier te vertrekken, 2 geëxamineerde vrouwelijke ASSISTENTEN. Salaris f 720,— 's jaars, benevens kost en inwoning.

Reflecteerenden gelieven zich schriftelijk of in persoon te vervoegen bij Dr. ALETTA H. JACOBS, 15 Tesselschadestraat Amsterdam.

Een groot risico

- Stevige concurrentie, o.a. door grote apotheekconcerns zoals Rathkamp&Co, Van Gorkom etc., die de openbare farmacie in Nederlands-Indië in de negentiende eeuw beheersten.
- Hoge eisen ten aanzien van de bedrijfsvoering: grote voorraden, geneesmiddelen uit de vigerende Farmacopee, volwaardige waarneming in geval van verlof etc. etc.
- ‘Stand-alone’ apotheken bezweken vaak kort na de start, veel tussentijdse overnames.
- ‘Gedwongen’ contracten met het Gouvernement voor levering van medicijnen t.b.v. ‘gouvernementlijders.’

Charlotte Jacobs in Nederlands-Indië

Nederlandsche Apotheek,
CHARLOTTE **JACOBS.**

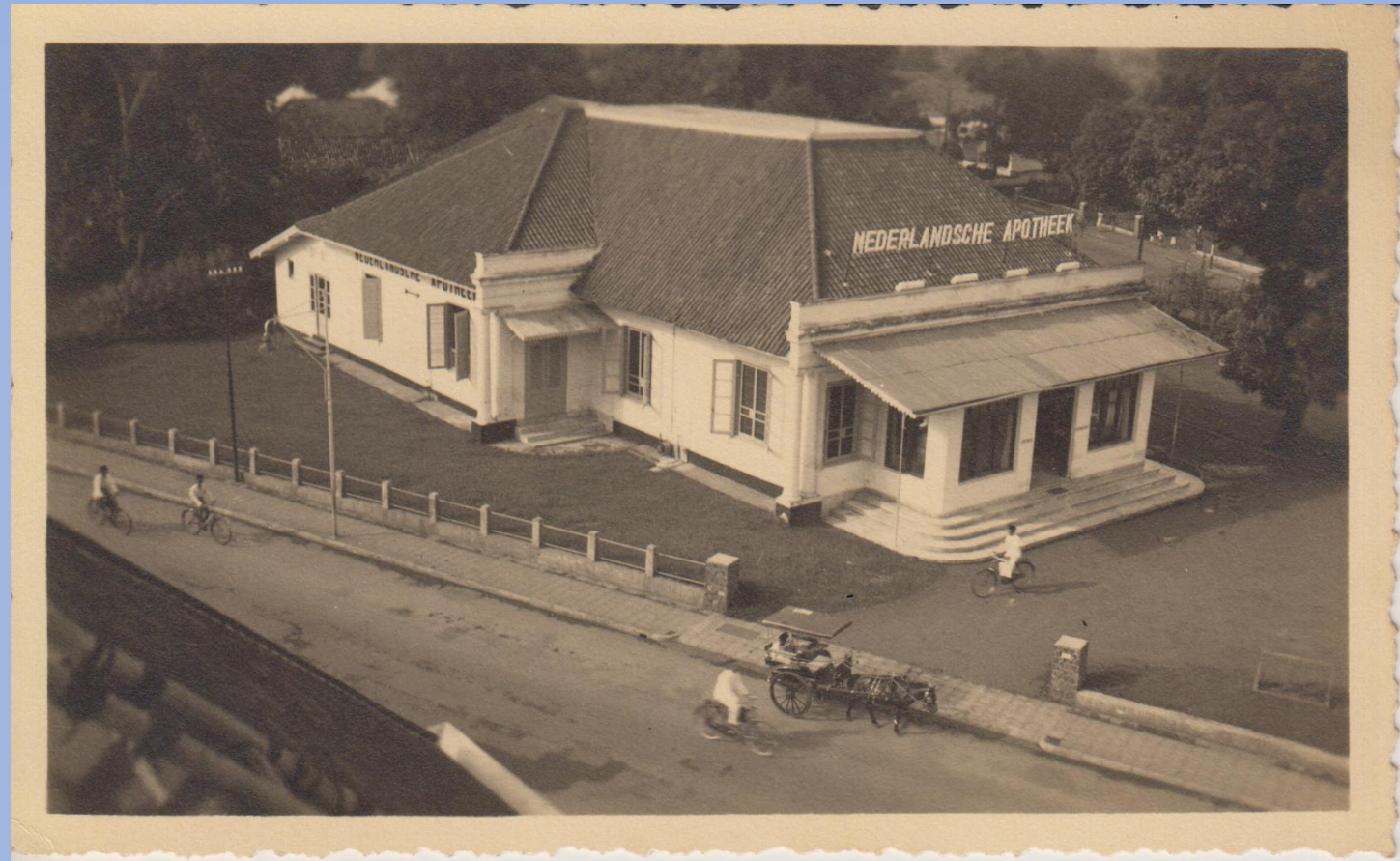
NIEUW ANTISEPTISCH MONDINCTUUR;
Nieuw Antiseptisch Tandpoeder,
volgens recept van H. S. PINKHOF Tandarts, bereidt
door de
Nederlandsche Apotheek
Charlotte Jacobs,
verkrijgbaar bij alle Apothekers in den Indischen
Archipel.
Let op de handteekening van H. S. PINKHOF op
flacons en doozen.

Hoofdvertegenwoordigster van CHRISTY'S KOLA-
PRAEPARATEN.

GRANULES DOSEMETRIQUES du Dr. BURG-
GRAEVE.

BEEF & IRON WINE.

Op nieuw ontvangen:
Foppertjes.

De Nederlandsche Apotheek in 1930

Familieleven in Nederlands-Indië

Sociaal leven in Nederlands- Indië

- 1908: Oprichting Indische Afdeling van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht. Voorzitter tot 1912.
- 1912: Oprichting SOVIA: financiële steun aan (inlandse) meisjes die willen studeren.
- 1916: oprichting “Het Charlotte Jacobs Studiefonds”

Een nieuw initiatief: SOVIA

- 1912: Charlotte richtte SOVIA op, een steunfonds voor meisjes die aan de School Tot Opleiding van Inlands Arts (ook wel Dokter Djawa-school' wilden studeren.
- Deze school was bedoeld voor talentvolle Inlandse jongens uit de betere kringen.
- Het Gouvernement betaalde hun opleiding, mits zij zich voor 10 jaar aan het Gouvernement verbonden als vaccinateur of Inlands arts.
- Meisjes mochten zich ook inschrijven, maar moesten de studie zelf betalen en hadden geen zicht op een vast dienstverband. In 1913 verdween dat onderscheid. Uit SOVIA ontstond uiteindelijk een verpleegsters- en vroedvrouwen- instituut.

HET BESTUUR VAN S O. V. I. A.

S.O.V.I.A.

Steun
Opleiding
Vrouwelijke
Inlandse
Artsen

1912: afscheid van Nederlands-Indië

- 'Handelsreis' over Java langs afdelingen van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht.
- Kerstmis bij familie op Makassar.
- Charlotte kon geen vrouwelijke opvolger vinden voor de Nederlandsche Apotheek.
- Oprichting NV Nederlandsche Apotheek, aandelen naar Rathkamp&Co.
- Rathkamp wilde geen vrouwelijke apothekers.
- Pas in 1916 weer een vrouwelijke apotheker in de Nederlandsche Apotheek in dienst van Rathkamp&Co.
- Charlotte vestigt zich in Den Haag.

De laatste jaren: Den Haag

- Bestuurslid van de Haagse afdeling van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht.
- Actief voor de Vereniging, samen met Aletta.
- Op reis met Aletta naar verschillende kiesrecht-congressen: Boedapest, Rome.
- Sympathisant van initiatief tot een *Vrije Vrouwenvereeniging*
- Lid comité “Europese Statenbond” van pacifist Nico van Suchtelen.
- Overlijden op 31 oktober 1916, na een ‘ernstig en langdurig lijden,’ aldus de rouwkaart.

De nalatenschap van Charlotte Jacobs

- "Ik legateer [-]mijn gehele nalatenschap tot het vermogen der weldadige stichting, die ik ten behoeve van meisjes van aanleg door deze mijne uiterste wilsbeschikking in het leven roep en waaraan ik den naam geef van "Het Charlotte Jacobs Studiefonds."
- Uit het testament van 27 april 1914

Stichting Het Charlotte Jacobs Studiefonds (sinds 1916)

- Opgericht bij testament van 17 april 1914 en officieel in werking getreden op 31 oktober 1916.
- Het Fonds is nog springlevend en keert jaarlijks aan zo'n 30-40 meisjes een studietoelage uit.
- <https://hetcharlottejacobsstudiefonds.nl/>

Het
Charlotte Jacobs
STUDIEFONDS
